

سوره حمد

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
صَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ
وَبَارَكُ فِيهِ وَسَلَّمَ

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
صَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ
وَبَارَكُ فِيهِ وَسَلَّمَ

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
صَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ
وَبَارَكُ فِيهِ وَسَلَّمَ

موسیقی نامه

(۹)

محمد تقی دانش پژوه

۱۰ - رساله فی الموسیقی یا مجلة فی علم الموسیقی : فتح الله شیروانی که بنام محمد بن مراد عثمانی (۸۴۷ - ۸۴۹ و ۸۵۵ - ۸۸۶) ساخته و از فارابی و شفاء و ادوار شرفیه و مقاصد الالحن مراغی گرفته است . در دیباچه شعرهایی در ستایش سلطان آمده و نسخه در اینجا افتاده و در صفحه برابر چنین است «المناسبات المشهورة فی هذا العلم عشر فتلثة منها اشهر وهي المناسبة العددية والمناسبة الهندسية والمناسبة التألیفیه . . .» (دو سوم ص ۴ هم سفید گذارده شده است) .

بحث علمی دارد و چند جدول و در آن از شرح ادوار صاحب مقاصد الالحن یاد شده و از هر دو بهره برده و نقل شده و گفته شده که سخنان او در این جا ناسازگار است (۲۱۸ پ) در آن یاد شده است از داستان سی نوبت مراغی در پایان شعبان ۷۸۱ در تبریز به دستور جلال الدین حسین برای سی روز ماه رمضان (۲۱۵ ر) و درباره آهنگ از صحاح الفرس نقل شده است (۲۱۸ پ) .

شعر فارسی در آن دیده میشود بدینگونه :

شش شعبه که موسوم به شش آواز است درها به دوازده مقامش باز است
گردانیه و گوشت و دیگر نوروز پس مایه و سلمک و دیگر شهناز است
(۱۹۸ پ) شعرهای فارسی دیگر هم دارد .

یکبار دیگر هم از ادوار و شرفیه و مقاصد الالحن و موسیقی شفاء و الرسالة الملحقة بالنجاة و از صفی الدین یاد میشود .

درباره ضرب الفتح در آن چنین آمده است (۲۱۳ ر) :

قال واضعه المتأخرین خواجه عبدالقادر : امرنی سلطان غیاث الدین شیخ علی یوم فتحه علی السلطان الاعظم مغیث الدین سلطان احمد بان اضع دور نقراته تسع واربعون ، فوضعت له هذالدائرة علی حسب امره و صنعت فیها تصانیف و سمی تلك الحضرة هذالدور ضرب الفتح .
همچنین در آن آمده که ضرب الربیع را مراغی به درخواست سلطان جلال الدین حسین پسر سلطان اویس در مجلس آراسته او در تبریز در باغ دولت خانه ساخته و همین شاه آن را چون بهار بوده است چنین نامیده است .

شاه ضرب را او برای سلطان مغیث الدین احمد که در بغداد به کشتی سوار بوده است با سی ملاح با سی نقره به شماره آنها ساخته است .

ضرب المایتن را او به دستور غیاث‌الدین محمد سلطان در سمرقند در باغ نقش جهان به دو بست نقره با سی فاصله ساخته است (تا ۲۱۴ ر).

در اینجا در نسخه حاشیه‌ایست با نشانه «منه» (۲۱۵ ر) خاتمه‌ای در این کتاب است بدینگونه «اما الخاتمه فی بیانات الاصناف : التصانيف ، الدخول فی التصانيف والخراج منه» . آغاز - الحمد لله الذی فضلنا علی کثیر من عبادہ المؤمنین وآتانا من کل شیء ان هذا لهو الفضل المبین . . . اما بعد فانی ایها المتوقی فی مسارح الانظار ما یروقک حلاوته المتحرى فی مطارح الافکار ما یشوقک طلاوته .

انجام : ولما کان فصل مباشرة العمل فی کتاب الادوار مبینا علی عمل المضرب و تعلم کیفیة ضربه علی الاوتار اضربت عما فیہ لیضرب الشرح عما یتافیہ ولولا حجره لجریت علی دیدنهم فی الفحص عن الالات و لاوردت طرفا من طرف مباحثها و لبابا من عباب مفاحصها فهذا آخر ما اردت ایراده فی هذه المجلة و الحمد لله ولا آخرا .

(نستعلیق روز شنبه ۲۷ ع ۱۰۷۳/۲ در شاه جهان آباد ، مقابله شده در ۹ رجب ۱۰۷۳ در نزدیکی لاهور ، در اینجا آمده که من قباد پسر عبدالجلیل مخاطب به دیانت خان هستم ، ۱۵۸ پ - ۲۱۹ پ ، با سرلوح) .

۱۱ - الکافی فی الموسیقی : ابو منصور حسین بن محمد بن عمر بن زبیه در گذشته ۴۴۰ (۲۲۰ ر - ۳۳۶ پ ، نستعلیق روز چهارشنبه ۱ ج ۱۰۷۳/۱ ، مقابله شده با اصل در ۲۵ محرم ۱۰۷۴ در کشمیر با سرلوح ، این بند به فارسی است) .

درسه فصل : النغم ، الايقاع ، تألیف اللحن (رامپور ۳۰۹۷ گک ۱ - ۲۱ در ۴۰ ص نستعلیق سده ۹ گویا اصل این نسخه) .

۱۲ - رساله فی الموسیقی : یحیی بن علی بن منجم (نستعلیق روز پنجشنبه ۲ ج ۱۰۷۳/۱ ، مقابله شده با اصل در روز چهارشنبه ۲۵ محرم ۱۰۷۴ در کشمیر ، ۲۳۶ پ - ۲۳۸ ر) . همانکه در رامپور هست (۳۰۹۷ گک ۲۵ پ - ۲۸ ر از سده نهم) .

۱۳ - من کتاب المدخل فی الموسیقی لابی نصر الفارابی افتتاح الکتاب و ینبغی الان ان ینتداء فی الکتاب الاول فنقول : کل صناعة نظریة فانها تشتمل علی مبادئ . . . فهذا جمیع ما ینحتاج الیه فی هذه الصناعة من الاعداد .

(۲۳۸ پ - ۲۴۰ ر ، نستعلیق روز آدینه ۳ ج ۱۰۷۳/۱ در شاه جهان آباد برای قباد بن عبدالجلیل بدخشی دیانت‌خان نوشته سید ابو محمد بن سید فتح محمد ساکن سمانه ، مقابله کرده قباد بن عبدالجلیل حارثی در ۲۲ رجب ۱۰۷۳ در لاهور ، با سرلوح) .

۱۴ - کشف الاوتار : قاسم بن دوست علی بخاری (نستعلیق محمد امین اکبر آبادی در ۱۹ ع ۱۰۷۵/۲ در دهلی برای دیانت‌خان شاه قباد حارثی بدخشی ، در اینجا در پایین صفحه آمده است : دائرة موسیقی از کتاب فرنگی نوشته شده ، تنها دایره است بی حروف و ارقام) . بنام جلال‌الدین اکبر شاه (۹۶۳ - ۱۰۱۴) درباره شش مقام «رساله دوازده مقام» حیدر تونیانی که در هند به نام محمد همایون شاه (۹۳۷ - ۹۶۳) ساخته بوده است . (منزوی ۳۰۹۳) .

بخاری نزد قاسم کاهی اکبر آبادی (در گذشته ۹۸۸) موسیقی آموخته است او در «تقسیم وتر به مخارج نغمات هفده گانه» که عنوان موسیقی ششم است از «رساله دوازده مقام» مرشد فانی عارف ربانی درویش حیدر تونیانی موسیقی دان زبردست که بنام «محمد همایون نورالله مرقد» ساخته است یاد کرده و باز هم گفته است : «مرشد فانی حیدر تونیانی که از اعظم افاضل این صنعت است نورالله مرقد» .

آغاز نغمات حمد کامله حکیم کارسازی را اعظم شانه اما بعد عرض میدارد فقیر حقیر شهیر به قاسم بن دوست علی البخاری هداه الله سواء الطريق . انجام : این تقسیم به طریق مولانا صفی‌الدین عبدالؤمن که ایشان والد جناب فضایل

مآب کمالات اکتساب خواجه عبدالله مرواریداند .

۱۵ - کنزالتحف : حسن کاشانی (متزوی ۳۹۰۳) .

۲۴۷ پ ۲۶۹ پ ، نستعلیق محمد امین اکبرآبادی در ۱۲ رجب ۱۰۷۵ برای شاه قباد دیانت خان در شاهجهان آباد ، مقابله شده با نسخه شیخ بدین نوشته روز سه شنبه ۱ ذیق ۸۷۴ در ۲۴ صفر ۱۰۷۹) .

مجموعه شماره ۷۶۲۸ موزه بریتانیا ، نستعلیق سده ۱۲ ، جدول وعنوان وشنگرف ، ۴۲ گ ۱۵ س ربعی .

۱ - انتخاب من کتاب سماع المؤمنین

سخنان عارفان درباره سماع در آن آمده از مولوی و عطار و جنید بغدادی و حسن دهلوی و از عوارف المعارف و دیگران . (متزوی ۳۸۹۵)

آغاز : انتخاب من کتاب سماع الموحدين . بسمله . فاذا كروا لله قياما وقعودا وعلى جنوبكم . بدانکه سماع آرام دل عاشقان و سررشته صادقان و سرور سینه عارفان و دواء درد سالکان است .

انجام : و مفتیان هند قول ارسطو را معتبر و منظور دانسته اند و میگویند که ارسطو راست دانسته است .

۲ - انتخاب راگ درین (۵ر - ۳۱پ) .

در آن از مقامهای هندی یاد شده با آوردن شعر هندی به خط فارسی و با جدولها ، همچنین از عیوب خوانندگان ، راگهای امیر خسرو و سلطان حسین مشرقی پادشاه چونبور و صاحب میان تاشین و شیخ بهاءالدین زکریای ملتانی نیز در آن هست (متزوی ۳۸۹۵) .
آغاز : انتخاب راگ درین تصنیف فقیر الله فقیر چند که روئی کتاب مانک کتوهل نام کرتیه هندی که پیش از خلقت حضرت آدم ع از تصنیفات هنوتت ترتیب داده سنه ۱۰۷۳ هجری است و سبب تصنیف راگ درین در عهد راجه مان گوالیاری است که علم موسیقی مهارت تمام داشت و در ابتدائی بآئی اودهر پیداوست و نایک پاندوی که شاگردان نایک لوهنگ بودند و هم عصران راجه بودند که راجه از آنها علم موسیقی کسب کرد .

انجام : و این ها همه در هفت سر مضمحل اند و بیرون نیستند ، تمت بالخیر والظفر .

۳ - انتخاب نایکاهید (۳۱ پ ۴۲ پ) در چهل و سه بیت شعر فارسی

آغاز : انتخاب نایکاهید باب اول در شرح نایکاهیدیه سه قسم : سکیا ، یرکیا ، سامانیا . باب نهم در بیان حالاتی که در سر لنبهه یعنی در مفارقت بر نایک و بر نایکا میگردد انجام : و هجران الم درد دارد . تمت بالخیر والظفر .

مجموعه ، شماره ۸۱۱۶ شرقی موزه بریتانیا ، مرقع مانند و هندی زرین آراسته باندازه رحلی خشتی مانند ، متن و حاشیه رنگین و در حاشیه پیکره های جانوران کشیده شده است (ص ۳۲ فهرست) .

۱ - رساله موسیقی که در آن از دوازده مقام و ۲۴ شعبه و شش آواز فارسی ایرانی و پیدا شدن آنها بحث میشود و در آن آمده که فارابی نزد مأمون نوایی زد و مردم را خندانند و گریاند و خواب کرد ، گرفته از پیشینیان است ، ولی ما نامؤلف چندان از تاریخ آگاه نیست (متزوی ۳۹۲۰) .

آغاز : بسمله . حمدله . . . اما بدانکه این رساله ایست در علم موسیقی در معرفت مقامات فارسی و راگهای هندی و استخراج ووجه تسمیه آن مشتمل بر دو مقاله ، مقاله اول در بیان دانستن مقامات و پرده های ولایت

مقاله دوم در بیان راگهای هندی .

انجام : تویی بر کارگاهی نیست آگاه

به پیش شاه داری نیست شاه (؟)

تمام شد رساله موسیقی (۱۶ پ)

۲ - مثنوی عاشقانه هندی ، با تصاویر فراوان و عنوانهای آن با نام مقامهای هندی است و هر بندی شرح تصویر است (۱۷ - ۵۸ ر) .
 آغاز : چون گشت سپید دم نمایان
 شد جلوه گز آفتاب تابان
 هندو پسری جوان و خوش رو
 بر بستر خود نشسته بیدار
 انجام : از جذبۀ عشق دلبر او
 چشمش ز خمار مست و هشیار
 از جلوه شدند يك دگر شاد
 گشتند ز بند هجر آزاد
 تمت ، تمام شد کتاب فرخ اکتساب مرقع تصویرات که ورقش چون چهره (ماه) تابان و هرایاتش چون زلف درهم درخشان .

مجموعه ، شماره ۲۰۶۱ SP پاریس در ۱۳۰ برگ ۲۳۱×۱۴۲
 در آغاز شعرهای فارسی است که از آنها است يك رباعی در پاسخ رباعی باقر خلیل .
 پس از این :

۱ - انتخاب دیوان حسن خان بیگلربیگی خراسان است با دیباجه او ، میان ص ۱ و ۲ است ، نخست رباعی است سپس غزل ، يك در میان مشکي و شگرف و برخی هم زنگار ، به نستعلیق ابوتراب عبدالوهاب بن خواجه شاه منصور به درخواست خواجه شاه محمود بن خواجه شاه بيك بن خواجه جلال الدین محمد نیشابوری در اشرف مازندران در ۱۰۵۷ (۲ پ ۲۱ ر) .

۲ - فی الموسیقی ، عدد مقامات مجتمع است در این رباعی .
 عشاق^۱ مرا قد حسینی^۲ است چه راست^۳ در پرده موصلي^۴ رهاوی^۵ و نوا^۶ است
 تا گشت بزرگ^۷ در صفاهان^۸ و عراق^۹ زنگوله^{۱۰} حجاز^{۱۱} و كوچك^{۱۲} اندر بر ما است
 (در پایین صفحه)

در بالا يك دائره مقامات است که نام آنها در آن آمده با شعرهای دیگر بالاتر از آن (۲۱ پ)

۳ - مطلع : اعتماد الدوله صدر زمان شاه عباس دوم . رضی الدین محمد بن محمد شفیع خراسانی ، به نام خلیفه سلطان ، در ۱۰۶۳/۴/۲۰ (۲۲ - ۱۲۶ پ) (منزوی ۲۱۴۹) در دو مصرع :
 مصرع ۱ - عروض وقوافی در چهار رکن .
 رکن ۱ - تعریف شعر و اقسام اشعار و حد عروض و وزن و تعداد اسباب و اوتاد و شرح حروف و حرکات در سه حرف .

حرف ۱ - تعریف نظم و اقسام شعر و نخستین شاعر .
 حرف ۲ - حد عروض و وزن .
 حرف ۳ - اجزاء شعر و شرح حروف و حرکات .
 رکن ۲ در حد تقطیع و بیان از احیف و تعداد از احیف در سه حرف .
 حرف ۱ - حد تقطیع و حروف ساقط شدنی هنگام تقطیع و حروف زیاد شدنی
 حرف ۲ زحاف و اقسام آن
 حرف ۳ فروع استعمال از احیف .
 رکن ۳ - شرح بحور و ثبت دوایر و فك بحور و تفصیل اصلی و فرعی بحور در سه حرف
 حرف ۱ شرح بحور و واضع آنها و وجه تسمیه هر بحر .
 حرف ۲ ثبت دوایر و فك بحور .
 حرف ۳ تعداد بحور و اوزان اصلی و فرعی .
 رکن ۴ علم قوافی در سه حرف
 حرف ۱ حد قافیت و ردیف و حاجب و اقسام قوافی .
 حرف ۲ تفصیل حروف و حرکات قافیه و انواع و اقسام آن .

حرف ۳ عیوب قوافی .

در این جا از سلطان المحققین روح الله روحه نقل شده است .

مصراع دوم در صنایع و بدایع (۸۳ پ) .

در چهار رکن

رکن ۱ - معانی و بیان

رکن ۲ - صنایع معنوی

رکن ۳ - صنایع لفظی

رکن ۴ - سایر آنچه ضرور است

آغاز افتاده : دعوی غبنش بیرون تواند آمد و قلم را در عصر دولت این دستور فلک

کوکبه از استعمال بنان فیض رسانش آن سعادت میسر نگردد

(پس از این ستایش خلیفه سلطان است)

و به جهت مزید مناسبات و طلوع کواکب نکات از افق عباراتش به مطلع موسوم ساختیم

و مراتب مدعا را در دو مصراع بر لوح بیان پرداختیم .

انجام : و چون این کودک مزاج طفل طبع که مانند طفل شوخ مکتب دست فرسوده

لطمه ادیب فلک است با کمال بی بضاعتی خریدار متاع گران مایه گشته و به کلک آرزو حرفی بر

صفحه هوس نوشته شهرگان کشور استعداد به قلم التفات به اصلاحش پردازند و هر چند این جنس

کاسد است از خریدارانش محروم نسازند ، نظم :

شاید که جرم زلت مارا گران خردند آنجا که خرمنی است بها برگ گاه را

در سواد شبی که بیاض روزش بر لوح کتاب بهار و نخستین صفحه رساله لیل و نهار بود

و صحیفه نگار دبیرستان قدرت ورق بیستم از جزو چهارم ماه حجازی می کشور خورشید

جهان افروز که به قلم زرین نور و شعاع راقم صفحات شهر و ایام است رساله سال را به اعتدال

رسانیده و به جهت نگارش کتاب سالی تازه از جامه زرنگار صفحه اعتدال را زرافشان گردانیده

و سنین تازی به هزار و شصت و سه پیوسته بود کلک سخن سنج نگارش این بیاض و آرایش این

ریاض به انجام رسانید و خاطر مقید به محنت ورنج از قید تحریر آن فارغ گردید .

نسخه به نستعلیق ابوتراب عبدالوهاب است در ۱۰۶۸ واو می نویسد که چون مؤلف

نام کتاب را به صنعت لغز آراسته بود شیخ محمد محسنای سلیمی در حل آن لغزی گفته و خود

مؤلف بدان پاسخ داده است سپس لغز مؤلف و حل سلیمی و پاسخ مؤلف را آورده است ، پس ازین

لغز محمد بیکی ایران مداری است و حل آن از رضی الدین محمد مستوفی مازندران است

بروش لغز و به بدیهه در سال ۱۰۶۷ (۱۲۶ پ - ۱۳۰) در زیر لغز محمد بیکی باز حل آن هم

زیر سطرها آمده که گویا از کاتب باشد .

در فهرست آمده که مؤلف محمد بیکی اعتماد الدوله است .

مجموعه ، نسخ سده ۱۱ ، به یک خط در همه شمارهها ، عنوان و نشان شنگرف ، ۶۳ گ

۱۹ س ربعی ، در ص ۱ به خط تازه تری « لغز لطیف » به عربی به نام اسعد افندی آمده است ،

جلد تیماج گرد تیماج تریاکی (ش ۱۸۳۲ لاله لی در سلیمانیه) .

۱ - شرح قصیده سید علی بن سید محمد وفا : محمد غرس الدین بن غرس الدین بن محمد بن

ابراهیم الخلیلی الوفائی المدنی ، (۱ ب - ۵۳ پ) ساخته روزیک شنبه ۳ ع ۱۰۹۳/۲ .

۲ - متن همین قصیده (۵۳ پ) ، پنج بیت از آن مانده است و افتاده است .

۳ - المیزان فی علم الادوار والاوزان : (۵۴ - ۵۸ ر)

در هفت باب ، در آن از کتاب الادوار و فرائد الزمان فی علم الالحن المنسوب الی السید

الشریف الحسیب النسیب شرف الدین ابن العلاء العلوی الحسینی البغدادی ستایش شده و گفته شده :

« قال » الشیخ الامام صفی الدین طاب ثراه و وضع لها السید شرف الدین ابی العلاء وضعا عجیبا

مضبوطا غیرانه مطول » در دو جا او از شرف الدین ابوالعلاء یاد میکند . با عنوانهای :

الباب السادس في الإيقاع وهو الضرب ، اعلم ان الإيقاع هو ميزان الالحان .
فصل في وضع الإيقاع قال الشيخ صفى الدين ره ان من جملة ادوار الإيقاع عند اهل العلم ثمانية .

فصل واعلم ان هذه الامثلة لانفيد الامع ضياء الحس .
فصل والضرب الصحيح القانون في الوتر يتفرع الى خمس فروع .
آغاز : (قال) الشيخ الامام صفى الدين طاب ثراه ووضع لها السيد شرف (الدين) ابي العلامى وصفا عجيبا مضبوطا غير انه مطول .
انجام : وان تجد عيبا فسد الخلل جل من لا عيب فيه و علا .
٤ - از جوزة في شرح النغمات : جمال الدين ابو محمد عبدالله ماردينى (٥٨ر - ٥٩پ) دو فصل دارد ، با نامهای فارسی .

آغاز : بسمه . قال . . . جمال الدين ابو محمد عبدالله الماردينى الشافعى
الحمد لله الحكيم العالم مقسم العقول بين العالم
انجام : وخذ من الجركاذوى عراق وحطه لذى العراق باقى
٥ - شرح النغمات (٥٩پ) با نامهای فارسی
آغاز : باب شرح النغمات و علوها و هبوطها اعلم ايها الطالب ان مشايخ هذه (ره) ذكر و ان النغم له علو و اواروشوان .
انجام : فتمت الاصول الاثنى عشر والله تعالى اعلم .
٦ - منظومة في الالحان : محمد بن احمد بن النصحان .
(٥٩پ - ٦٣پ ، ص ١ چبه نوشته شده) به عربى ديپاچه و عنوانها به تشر و مطالب به نظم .

آغاز : بسمه يقول . . . محمد بن احمد بن النصحان بعد حمد الله الملك المنان . . .
و بعد فهذه نبذة حوى منظومها جميع الالحان .
انجام : سلهم وصال المعنى عليهم يصلوا معذب القلب قد ملت بواكبه
مجموعه شماره B 992 بنياد خاورشناسى لنينگراد ، داراى :
١ - زين الالحان فى علم تأليف الاوزان : محمد بن عبد الحميد لاذقى^١ (به نستعليق ، عنوان ورقم شنكرف ، ٢٢ - ٣٩) .

به تركى است و در آن ياد ميشود از فارابى وصفى الدين صاحب الادوار .
آغاز : بسمه . الحمد لله الذى تفرد بتأليف ادوار طبقات السموات . . . اما بعد وقتى علم موسيقى اشرف علوم رياضيه فى الازمان اولديه . . . مقدمه تعريف موسيقى ومبادئ طبيعیه و عدديه و هندسيه بياننده مقاله اول تقسيم دساتين و مباحث ابعاد ملایمه بياننده در مقاله ثانيه الحان مشهوره فى زماننا بياننده در مقاله ثالثه ايقاع متداول و مشهور بياننده در خاتمه فوائد شريفه بياننده در واكه زين الالحان ديوا دورم .
انجام : دخى نغمات موزونه نك كيقه تأليفين بلدر دو كندن اوتورى موسيقى ديدير .
تم المختصر المسمى بزین الالحان بعون الله الملك المنان فى اواخر شعبان العظم سنة احد واربعين و تسعمائة .

٢ - پراکنده ها ایست به عربى (٣٩پ - ٤٤ر) .

٣ - رساله فى الموسيقى (٤٤پ - ٦١پ ، نسخ سده ١١) به عربى .

در آن به جنبه دينى موسيقى ابتدائى اشاره اى ميشود و در پايان آن از سخنان حکماء درباره آن و از جنبه اسلامى آن ياد ميگردد .

آغاز : بسمه . اللهم اعنى على اتمامه بمحمد وآله لمن الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى . . . و بعد فان الصناعة الملقبة بالموسيقى صناعة مركبة من الجسمانية والروحانية وهى علم التأليف ومعرفة النسب وليس الفرض منها تعليم الغناء وصفة الملاهى وان كان لابد من ذكرها

بل الفرض منها معرفة النسب و كيفية التأليف الذين بمعرفتها يحصل الحدق في الصنایع كلها .
انجام : وفقنا الله و اياكم لفهم معانى هذه الاشارات اللطيفة و الاسرار الخفية و بلغنا
بلاغها بسعة جوده و ورفده و الحمد لله رب العالمين .

٤ - منظومه تركي در اقسام علوم (٦٢) و بندي عرفاني به عربي (٦٢ پ و ٦٣ ر)
و دوبند ديگر (تا ٧٦ ر) .

٥ - الميزان في علم الاوزان (٦٧ پ - ٨٢ پ) .

در آن از الادوار صفى الدين ارموى و فرائد الزمان في علم الالحن شرف الدين العلاء
العلوى الحسينى البغدادى^٢ ياد ميشود و درشش باب است :

١ - در ماهيت موسيقى و موضوع آن و اشتقاق نام آن و آراء حكماء درباره آن و
آداب آن در چند فصل .

٢ - در ماهيت نغم مطلق و حده آن و صفت آن در چند فصل .

٣ - در اوتار و مواجب و امتزاج آن و اتفاق اجزاء آن و ابعاد و قسمت آن .

٤ - در معرفت شد و آوازهات و بحور و مركبات .

٥ - در نامهاى دستاها و قسمت آن بر اختلاف اوتار .

٦ - در ايقاع كه ضرب باشد .

انجام : ضرب الفاختى في ضرب الرمل و زمان دوره و الله اعلم و الحمد لله و حده و صلى الله
وسلم على من لائى بعده (به نسخ عربى سده ١٢) .

٧ - الارجوزة السفالية : حاج شهاب الدين احمد ماجد (٨٣ - ٩٦ ر) .

٨ - المعلقة من بر الهند الى بر سيلان : از همو و ارجوزه است (٩٧ - ١٠٥ پ) .

٩ - قصيدة الشريف الدرورى في حس شمان بندر عدن (١٠٦ پ - ١٠٧ پ) .

١٠ - كتاب واقعات سلطان چمر بن سلطان محمدخان ، به تركى و بنام «واقعات سلطان

جم» و مورخ ٩٢٠ (١٠٨ پ - ١٤٧ ر ، نسخ سده ١١ و ١٢ سپس تا برگ ١٦٥ پراگندهها
است به عربى .

مجموعه : 20 B (فهرست گارت ١ : ٥٨٩ ش ١٥٨٥) .

١ - رسالة في « اصول السماع » تصنيف مولانا فخر الدين زرادى (ص ع)

(٢ پ - ١١ پ)

در ده اصل است .

١ - في بيان حقيقة السماع

٢ - في استماع الصوت

٣ - في المزامير

٤ - في الشعر

١ - از اوست الفتحية في علم الموسيقى و نوشته اند كه او در ٨٤٩ در گذشته است و هم گفته اند كه وى
در زمان بايزيد عثمانى (٨٨٦ - ٩١٨) ميزيسته است بروكلمن (١ : ٤٤٨ و ذيل ٢ : ٦٦٧ و ٣ : ١٢٦٠)
از او ياد نموده و نسخه اى از زين الالحن (نور عثمانى ٣٦٥٥) نشان داده است .

از الفتحية نسخه اى در دار الكتب (شماره ١١ موسيقى تيموريه) هست (در ٢٤١ گ ١٧٧٢٥ و ١٥٧٩)
در آن از ارنطاطيقى شفاء (٢ پ) و «التكملة» و «ادوار» (٦ و ٨) و از صفى الدين (١٢ - ٥١) و الشرفية
او (١٥١) ياد شده است (از يادداشتها دانشمند بزرگوار آقاى محسن مهدى عراقى) .

فارمر در آغاز فهرست موسيقى در غلطنامه Erratum مي نويسد كه مرگ لاحقى را در ١٤٤٥
نوشته اند و درست نيست چه او فتحية را بنام بايزيد دوم (١٤٨١ - ١٥١٢) ساخته است .

٢ - گويا همانكه در بهجة الروح (بهجة القلوب) از او ياد شده است .

- ۵ - فی الصوت الحسن
- ۶ - فی شروط الاباحة
- ۷ - فی تمسکاته من الآيات
- ۸ - فی تمسکاته من الاخبار
- ۹ - الآثار المروية عن الثقات
- ۱۰ - بیان حقیقة التواجد

الخاتمة اعلم ان مسألة السماع مختلف .

مؤلف به سه گونه دلیل که در اصلهای ۷ تا ۹ میآورد غنا را روا میدارد و در اصل دهم می نویسد که بیغمبرهم «رقص و تواجد» را روا دانست (۱۹) او میگوید که سماع در همه زمانها روا بوده است نه اینکه پیش از این روایی داشته و اکنون ندارد.

نیز میگوید که اهل سنت سه دسته اند: فقیه و محدث و صوفی و صوفیان از دیگران بهترند و مذهبی معین ندارند و بر خود تنگ نمی گیرند .

۲ - حسنات العارفين : دارا شکوه

۳ - لوابیح : جامی (نوشته ج ۲/۱۲۴۲)

۴ - رساله صلح کل : شاه خوب محمدچشتی (نوشته ۱۲۴۲)

۵ - رساله خواجه باقی بالله به میر ابوالعلی صاحب (نوشته ۲۰ رمضان ۱۲۴۲)

۶ - ترجمه فرزندانم غزالی به نام «نصيحة التلميذ» که همان «ایها الولد» است

(نوشته ۱۱ رمضان ۱۲۴۲)

در این رساله (ش ۱) از «شیخنا نظام الدین عن نجم الدین» یاد میشود .

آغاز : بسملة الحمد لله الذي خص اوليائنا بحسن السماع و اطرب سرهم بلطائف

المخاطبات عند السمع ... شرعت في توضيح السماع و اباحته ان وضعت كتابا موسوما باصول السماع

و ترجمته علی عشرة اصول و اعرضت عن زيادة فضول الاصول الا اول في بيان حقیقة السماع .

انجام : و انظر في هذه الرسالة بعين الانصاف حتى تحقق خلاف الاختلاف و ففك الله تعالى

و ايانا علی سابقه السلف الصالحين بحق النبي المختار و آله الاخبار .

